

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ KOORDİNASYON BİRİMİ

PROJE BAŞLIĞI
TURİZM REHBERLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN
ARKEOLOJİK BİR ÖREN YERİNDE EĞİTİLMESİ

Proje No:
16-ÇTYO-002

Proje Türü
Genel Araştırma Projesi

SONUÇ RAPORU

Proje Yürütücüsü:
Doç. Dr. Serap ÖZDÖL KUTLU
Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu - Turizm Rehberliği Bölümü

Proje Araştırmacıları:
Burcu Demir, Turizm Rehberliği
Beyza Nur Kelebek, Turizm Rehberliği
Furkan Doğu Acarer, Turizm Rehberliği
İhsan Engin Genç, Turizm Rehberliği

ÖNSÖZ

16-ÇTYO-002 No.lu “Turizm Öğrencilerinin Arkeolojik Bir Ören Yerinde Eğitilmesi” adlı Proje, Neolitik Döneme tarihlenen ve dünya ve ülkemiz kültür tarihinde çok önemli yere sahip olan Çatalhöyük ören yerinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kazı yerinde, 1993 yılından başlayarak 2017 yılına kadar devam eden Çatalhöyük Araştırma Projesinde, bu satırların yazarı ve proje yürütücüsü olarak uzun yıllar hem araştırmacı hem de yönetici olarak görev almış olmamdan ötürü, kendi görev yaptığım Ege Üniversitesi, Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm Rehberliği öğrencilerimi de dünyaca tanınmış bu projeye dahil etmek istedim.

Projeyi genel olarak değerlendirdiğimizde, arkeolojiyi meslek hayatında yoğun olarak kullanacak bir Turizm rehberliği öğrencisi için arkeolojik bir ören yerinde ekip üyesi olarak yer alabilmek, aynı kampta birçok bilim dalından uzmanlarla birlikte konaklayabilmek, buraya gelen konuklara yerleşmeyi tanıtarak bir bakıma rehberlik stajı yapabilmek ve ayrıca yerleşmenin tanıtımı ile ilgili görselleştirme ekibinde çalışabilmek Türkiye’de ilk ve tektir. Her ne kadar Projeye araştırmacı olarak katılması planlanan dört öğrencimizden yalnızca bir tanesi yani Burcu Demir projeye katılabilse de, aşağıda kendi ifadeleriyle de ayrıntılı bir biçimde aktardığı üzere, söz konusu öğrencinin Çatalhöyük Araştırma Projesinde elde ettiği bilgi ve deneyimler, proje önerisi aşamasında ortaya koyduğumuz hedeflere tam olarak ulaştığımızı göstermektedir.

“Turizm Rehberliği Öğrencilerinin Arkeolojik Bir Ören Yerinden Eğitilmesi” adlı bu Proje, Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	5
ABSTRACT	5
1. GİRİŞ	7
2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	9
3. ÇATALHÖYÜK ARAŞTIRMA PROJESİNİN DÜNYA VE TÜRKİYE TARİHİ VE KÜLTÜR TURİZMİ AÇISINDAN ÖNEMİ VE TURİZM REHBERLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN ARKEOLOJİK BİR PROJEYE ENTEGRE EDİLMESİ	11
3.1. Çatalhöyük'ün Dünya ve Türkiye Kültür Tarihi ve Turizmi Açısından Önemi	11
3.2. Turizm Rehberliği Öğrencilerinin Arkeolojik Bir Projeye Entegre Edilmesi	16
3.3. Çatalhöyük Projesi'nin Öğrencilerimize Sağladığı Bilimsel ve Deneyimsel Katkılar	19
4. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME	28
5. KAYNAKÇA	31

ÖZET

Bu Proje kapsamında, Ege Üniversitesi, Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm Rehberliği öğrencileri, ülkemizde Unesco Dünya Miras Listesine giren ilk Neolitik merkez olan Çatalhöyük Kazı Projesine dahil olmuşlardır. Dünyaca tanınmış uluslararası bir ekip tarafından yürütülen bu Projeye katılan öğrenciler, hem farklı ülkelerden farklı bilim insanlarıyla tanışarak ve kazılarda ortaya çıkarılan eserleri bizzat görerek derslerde verdiğimiz kuramsal bilgileri uygulamalı bir bilgi birikimi haline dönüştürmüş, hem de sosyal yönlerini ve yabancı dil becerilerini geliştirerek bir kamp yerinde birlikte yaşama deneyimi kazanmışlardır. Ekibin her anlamda bir parçası olan öğrenciler aynı zamanda, meslek hayatlarına başlamadan önce bir ören yerini yerli ve yabancı turistlere oldukça ayrıntılı bir biçimde anlatarak “Turizm Rehberliği” mesleği konusunda tecrübe elde etme fırsatı bulmuşlardır.

Arkeolojik bir kazı projesinin üyesi olan öğrenciler; Prehistorya arkeolojisi, höyükler, Neolitik mimari, eski insan, hayvan ve bitki kalıntıları, ölü gömme gelenekleri, taş aletler, çanak çömlek ve Neolitik Döneme tarihlenen Prehistorik bir yerleşmenin turizm açısından nasıl değerlendirilip “turistik bir ürün” haline getirilebileceği gibi konularda eğitim almış, araştırma yapmış ve deneyim elde edebilmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Turizm, arkeoloji, Prehistorya, Neolitik, Çatalhöyük, turizm rehberliği, eğitim, Unesco Dünya Miras Listesi.

ABSTRACT

Within the scope of this Project, Ege University, Çeşme Tourism and Hotel Business College and Tour Guiding students were included in the Çatalhöyük Excavation Project which is the first Neolithic site in our country to be included in the UNESCO World Heritage List. The students who took part in this project, conducted by a world renowned international team, gained experience both by meeting scientists from different countries and seeing for themselves the artefacts found in the course of the excavation, thereby turning the theoretical information given by us in class into practical knowledge. They also experienced living together in a camp environment, developing their social sides and foreign language skills. At the same time the students, who were in every sense part of the team, found the opportunity to gain experience in the ‘Tour guiding’ profession, before starting their professional lives, by explaining the historical site in great detail to both local and foreign tourists.

The student members of the archaeological project were educated in, carried out research on, and gained experience in; prehistoric archaeology, mound sites, Neolithic architecture, past people, animal and plant remains, burial traditions, stone tools, pottery and how a settlement dated to the Neolithic period can be evaluated and brought to the status of a ‘touristic product’.

Key words: Tourism, archaeology, Prehistory, Neolithic, Çatalhöyük, Tourism guidance, education, Unesco World Heritage List

1. GİRİŞ

Bu projede; Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm Rehberliği bölümü öğrencilerinin, meslek hayatlarına başlamadan önce, arkeolojik bir ören yerine giderek, burada kazılar devam ederken arkeoloji biliminin inceliklerini bizzat sahada öğrenmeleri ve aynı zamanda bu ören yerine gelen yerli ve yabancı turistlere yerleşmeyi gezdirip anlatarak bir bakıma mesleki bir tecrübe kazanmaları amaçlanmıştır. Projenin bu hedefine ek olarak, öğrencilerimiz aynı zamanda Kazı Projesinin bünyesinde yer alan “Görselleştirme” (Visualization) ekibinin de içinde yer alarak, yerleşmenin tanıtım ayağındaki bir ekibin içinde gerçek anlamda “Turizm” ile ilgili bir tecrübe elde edebilmişlerdir.

Arkeolojik bir kazı projesinin üyesi olan öğrenciler, Prehistorya arkeolojisi, höyükler, eski hayvan ve bitki kalıntıları, ölü gömme gelenekleri ve insan kalıntıları, çanak çömlek ve taş alet teknolojisi, Neolitik Döneme tarihlenen Prehistorik bir yerleşmenin turizm açısından nasıl değerlendirilip “turistik bir ürün” haline getirilebileceği gibi konularda eğitim alma, araştırma yapma ve deneyim elde etme fırsatı bulmuşlardır.

Turizm Rehberliği öğrencileri, teorik bilgilerini, kazıları devam eden arkeolojik bir projede eserlere dokunarak ve ilgili malzemeyi çalışan bilim uzmanlarından doğrudan bilgi edinerek gerçek anlamda tanıyarak, Neolitik dönem insanların yaşadığı ve ölümlerini gömdükleri evleri yakından izleyerek ve ortaya çıkarılışlarına tanık olarak pratik bir hale dönüştürmüşlerdir. Derslerde yalnızca slaytlardan gördükleri, oysa meslek hayatlarında orijinal eserler önünde ve yerinde teorik bilgi verecekleri eski insanlarla ilgili buluntuları gerçek ortamında yakından tanıyıp, bu konuda uzmanlardan eğitim alarak arkeoloji alanında büyük bir bilgi birimi kazanmışlardır. Aynı zamanda Çatalhöyük’e gelen konuklara Türkçe ve yabancı dillerde burada ortaya çıkarılan bu eserleri ve yerleşmenin kendisini anlatarak mesleki deneyim elde etmişlerdir.

Proje gerçek anlamda bir eğitim, araştırma ve deneyim elde etme projesidir. Öğrencilerin sahaya çıkmadan önce, orijinal eserleri görebilmelerini, bir höyüğün ve prehistorik bir yerleşmenin nasıl oluştuğunu ve karakterini anlamalarını, uluslararası bir projede yabancı dil ve sosyal yönlerini geliştirmelerini ve yerleşmeyi anlatarak bir bakıma “staj” yapmalarını sağlamış ve onları meslek hayatlarına hazırlamıştır.

Görselleştirme ekibinin içindeki çalışmalarda ise, replik eserlerin ve çeşitli konulardaki sergilerin yer aldığı “Ziyaretçi Merkezi” ve arazideki kazı alanındaki levhaların ve bilgilerin değiştirilmesi çalışmalarında yer almış, “tanıtım” konusunda farklı yaklaşımlar ve perspektifler kazanmış, İngilizceden Türkçeye çeviriler yaparak yabancı dil becerilerini geliştirmiş ve buraya gelen Türkiyeli turistlerle çeşitli röportajlar yaparak kimi istatistiki bilgilerin derlenmesine yardımcı olmuşlardır.

BAP tarafından desteklenen 16-ÇTYO-002 No.lu bu Proje, aslında 2012 yılında başladığımız “Turizm Rehberliği öğrencilerinin arkeolojik bir kazı projesine entegre edilmesi” projesi ve sürecinin son ayağı ve yılı olan 2016 yılını tamamlayabilmemizi sağlamıştır. Bunun nedeni ise 2016 yılına kadar öğrencilerimizin masraflarını

karşılayan Projenin, 2016 yılında 5 ay gibi oldukça uzun bir dönem boyunca maliyetli bir kazı ve araştırma süreci geçireceğinden dolayı, öğrencilerimizin Projeye katılımı için en azından sigorta ücretlerini ve kazı evindeki giderlerini karşılamamızı talep etmeleridir. Bu amaçla başvurduğumuz BAP koordinasyon Birimi bize gereken maddi desteği sağlamıştır.

Projenin uygulanacağı 2016 yılı Çatalhöyük Kazı döneminde, aşağıda isimleri olan öğrenciler için, 18/07/2016 – 01/08/2016 tarihleri arasında yol dahil, otobüs ile İzmir’den Konya’ya yapacakları yolculuk ve “Konya, Çatalhöyük Araştırma Projesi”nde konaklayacakları süreç için yol giderli ve yevmiyeli olarak söz konusu projeden karşılanmak üzere görevlendirme yapılmıştır.

Burcu Demir	Turizm Rehberliği IV
İhsan Engin Genç	Turizm Rehberliği IV
Furkan Doğu Acarer	Turizm Rehberliği IV
Beyza Nur Kelebek	Turizm Rehberliği III

Çatalhöyük Kazı Projesi’nin, 15 Temmuz 2016 yılında ülkemizde gerçekleşen darbe teşebbüsü olayları nedeniyle planlanandan daha erken bir tarihte bitmesi yüzünden, İhsan Engin Genç, Furkan Doğu Acarer ve Beyza Nur Kelebek adlı öğrenciler projeye katılamamışlardır. Bu öğrenciler içinde yalnızca Burcu Demir söz konusu tarihler arasında Projeye katılabilmektedir. Bu nedenle Proje yürütücüsü olarak talebim üzerine Projeye katılamayan öğrenciler için herhangi bir ödeme yapılmamış ve katılan öğrenci için ise yolluk ve yevmiyesi 732.7 TL olarak hesabına yatırılmıştır.

“Turizm Rehberliği Öğrencilerinin Arkeolojik Bir Ören Yerinden Eğitilmesi” konulu bu Proje, Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

2. YÖNTEM

Çatalhöyük Araştırma Projesi, bu projeye bilimsel çalışma yapmak üzere gelen uluslararası ekiplerin, kendi finansal kaynaklarını sağlayarak katılabildikleri ve araştırma yapma, orijinal malzeme çalışma, tüm veri tabanından faydalanma ve kendi adlarıyla yayın yapabilme hakkını elde ettikleri bir projedir.

16-ÇTYO-002 No.lu BAP Projesinin yürütücüsü olarak, Çatalhöyük Araştırma Projesinde uzun yıllar araştırmacı ve yönetici olarak görev yapmış bulunmaktayım. Söz konusu Projede Kazı Başkan Yardımcısı olduktan sonra, 2012 yılından itibaren kendi Turizm Rehberliği öğrencilerimi de bu uluslararası projeye dahil edip, uzmanlık alanları farklı olsa da turizm öğrencilerini bir arkeoloji projesine entegre edebilmenin yollarını aradım. Bu amaçla konuştuğum Kazı Başkanı, Çatalhöyük Araştırma Projesinin zaten bilimler arası bir yapısı olması ve bir kazı projesinde tanıtım ve görselleştirme gibi konuların projenin neredeyse yarısını oluşturması gerektiği fikriyle teklifime olumlu cevap verdi. Turizm Rehberliği öğrencilerimin Çatalhöyük Kazı Projesinde, hem görselleştirme ve tanıtım ekibinde hem de gönüllü rehberlik hizmetinde yer almaları şeklinde bir entegrasyon programı uygulamaya başladık.

2012 ile 2015 yılları arasında Çatalhöyük Araştırma Projesinde çalışmak üzere götördüğüm 5 turizm rehberliği öğrencisi, Projeye herhangi bir maddi kaynak sağlamadan, kazının kendi bütçesi dahilinde Proje elemanı olarak yer almışlardı. Ancak 2016 yılında, Çatalhöyük'te 5 aylık uzun dönem kazı çalışmaları devam edeceği ve bu nedenle Proje bütçesinin zora düşmesi nedeniyle Ege Üniversitesi öğrencilerinin projeye katılabilmesi için Kazı Başkanı tarafından maddi destek istenmiştir. Öğrencilerimizi Projeye dahil edebilmek için gereken finansal destek, gerçekleştirdiğimiz bu proje ile sağlanmaya çalışılmış ve bunun için 16-ÇTYO-002 No.lu "Turizm Öğrencilerinin Arkeolojik Bir Ören Yerinde Eğitilmesi" adlı Proje oluşturulmuştur. Bu Projenin kabul edilmesiyle sağlanan 3500'lük toplam bütçenin, 3000 Türk Lirası "Yolluklar" kaleminden harcanmak üzere tahsis edilmiştir. Söz konusu kalem her biri yaklaşık 10 gün kalacak öğrencilerin, yol masrafları, yeme-içme giderleri ve yapılacak sigortalarının masrafları için kullanılmak üzere alınmıştır. Bununla birlikte, adları bu Projede geçen dört öğrenciden yalnızca Burcu Demir kazı projesine dahil olabilmiş ve bu yolluklar bütçesinin yalnızca 732.7 Türk Lirası kullanılabilmektedir. Söz konusu öğrenciden sonra, Projeye katılacak öğrenciler, 15 Temmuz 2016 yılındaki "Darbe Teşebbüsü"nden sonra yaklaşık olarak 10 gün içinde sona erdirilen kazı projesine gelememişler ve bu nedenle söz konusu bütçe kullanılamamıştır.

Kazı Projesine dahil olan öğrencilerin Projede alacakları görevler için şu tür bir yöntem izlenmektedir: Öğrenciler, kazı projesine gelmeden aylar önce, Kazı Projesi ekibi listesinde yer alabilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığının hazırladığı bir bilgi formunu doldurmak ve Kazı Projesi aracılığıyla Bakanlığa göndermek durumundadırlar. Kazı Projesinin o seneki kazı iznini yasal olarak alabilmek için, kazıya katılacak ekip üyelerinin adlarının yer aldığı bir liste ve yapacakları

Çalışmaların özetlendiği bir rapor gereklidir. Söz konusu evraklar tamamlandıktan sonra, resmi olarak Bakanlığa “Kazı İzni Başvurusu” gönderilebilir.

Kazı listesine giren öğrenciler kazıya gelmeden önce kalacakları tarih aralığını önceden bildirmek durumundadırlar. Zamanı geldiğinde kazıya gelen öğrenciler, kazılan höyüğün hemen yamaçlarındaki kazı evinde, kazı ekibindeki diğer araştırmacılarla aynı kamp ortamında konaklar ve gün içinde sabah 9 ile akşam 5 saatleri arasında ren yerinin girişindeki ziyaretçi merkezinde gelen konukları karşılar ve onlara yerleşmeyi gezdirerek kazı yerini ve projeyi tanıtırlar. Ziyaretçi saati bittiğinde kazı evine gelerek 36 farklı ulustan oluşan bilim insanların çalıştığı ve çıkan buluntuları değerlendirdiği laboratuvarlara giderek söz konusu eserlerle ilgili bilgi alabilirler.

Ayrıca ğrencilerimiz, yalnızca “rehberlik deneyimi” elde etmemiş, aynı zamanda “görselleştirme” ekibinin içinde de yer almışlardır. Bu ekip ile çalışabilmek için, Kazı Projesi saatlerinde, yani sabah 6 ile akşam 7 arasında İngiltere’deki York niversitesi’nden gelen “Visualization” (Görselleştirme) ekibi ile birlikte çalışma yürütmüşlerdir. Bunun için gelen konuklarla çeşitli anket ve sözlü röportajlar gerçekleştirmiş, yeni kazılan alanlardaki levhaları yenilemiş ve onların yazdığı İngilizce metinleri Türkçeye evirmişlerdir. Daha sonra yaptıkları çeviriler hem tarafımdan hem de kazıdaki diğer uzmanlar tarafından kontrol edilerek yerlerine asılmış ya da yerleştirilmiştir. Ayrıca aynı ekip ile birlikte öğrencilerimiz de “Ziyaretçi Merkezi” olarak geçen ve kazıda yıllar içinde ortaya çıkarılan eserlerin replikalarının yer aldığı salonda, her sene değişen konseptlerle çeşitli bilgi verici sergiler ve etkinlikler düzenlemişlerdir.

3. ÇATALHÖYÜK ARAŞTIRMA PROJESİNİN DÜNYA VE TÜRKİYE TARİHİ VE KÜLTÜR TURİZMİ AÇISINDAN ÖNEMİ VE TURİZM REHBERLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN ARKEOLOJİK BİR PROJEYE ENTEGRE EDİLMESİ

16-ÇTYO-002 No.lu “Turizm Öğrencilerinin Arkeolojik Bir Ören Yerinde Eğitilmesi” adlı Projemiz, Neolitik Döneme tarihlenen ve dünya ve ülkemiz kültür tarihinde çok önemli yere sahip olan Çatalhöyük ören yerinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kazı yerinde, 1993 yılından başlayarak 2017 yılına kadar devam eden Araştırma Projesinde, bu satırların yazarı olarak uzun yıllar hem araştırmacı hem de yönetici olarak görev almış olmamdan ötürü, kendi görev yaptığım Ege Üniversitesi, Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu öğrencilerini de dünyaca tanınmış bu projeye dahil etmek istedim. Projeye katılan öğrencilerimizin elde ettikleri bilgi birikimi ve deneyimlerden söz etmeden önce, aşağıda öncelikli olarak dünya kültür tarihi ve ülkemiz kültür turizminde çok önemli bir yeri olan ve Türkiye’deki Unesco Dünya Miras Listesindeki ilk Neolitik kent olan Çatalhöyük’ün önemi ve yeri hakkında bilgi vermek isterim.

3.1. Çatalhöyük’ün Dünya ve Türkiye Kültür Tarihi ve Turizmi Açısından Önemi

Konya İli, Çumra İlçesi’nde yer alan Çatalhöyük, aslında Çarşamba Çayının iki ayrı tarafına kurulmuş, iki farklı höyükten oluşur. Kamuoyunda tanınan yerleşme, MÖ yaklaşık 7100 – 5950 yılları arasında varlık göstermiş “Neolitik” Doğu Çatalhöyük’tür (Resim 1). Yerleşmedeki iskanın son yüzyıllarında doğudaki Neolitik höyük terkedilmiş ve yaklaşık olarak 500 m batıda yeni bir höyük kurulmuştur. Batı Çatalhöyük olarak adlandırılan bu höyük “Kalkolitik Çağ”ın erken evrelerini temsil eder (MÖ yak. 6000 – 5500).

Resim 1: Doğu Çatalhöyük Neolitik yerleşmesi hava fotoğrafı

Doğu Çatalhöyük, Batı Çatalhöyük'e göre çok daha iyi araştırılmıştır. Yerleşme ilk kez 1960'lı yılların başında 4 sezon boyunca Cambridge Üniversitesi'nden Prof. James Mellaart (Mellaart 1961, 1967) tarafından kazılmış ve ortaya çıkarılan sanat eserleri Çatalhöyük'ün dünyaca tanınmasına neden olmuştur. Höyük 1993-2017 yılları arasında ise, önceleri Cambridge Üniversitesi, son yıllarda ise Stanford Üniversitesi'nde görev yapan Prof. Ian Hodder (Hodder 2013a, 2013b, 2014a, 2014b, 2014c) başkanlığındaki kalabalık bir uluslararası ekip tarafından yeni kazı teknikleri ve teorik yaklaşımlarla kazılmış ve ortaya çıkarılan veriler 30'un üzerinde farklı uzmanlık alanına sahip bilim insanları tarafından incelenmiştir (Marciniak 2015, Marciniak *et al.* 2007, Marciniak *et al.* 2012, Marciniak *et al.* 2015). Hodder dönemi çalışmaları bilgilerin belgelenmesi ve arşivlenmesi ve buluntuların halka tanıtılmasına büyük önem vermiştir. Doğu ve Batı Çatalhöyük 2012 yılında **Unesco Dünya Miras Listesine** dahil olmuştur (Resim 2).

Resim 2: 2012 yılında Unesco Dünya Miras Listesi'ne giren Çatalhöyük, Kültür ve Turizm Bakanı ve diğer bakanlık görevlileri tarafından ziyaret edilmiştir.

Doğu Çatalhöyük'ün bilim dünyasında ve kamuoyunda dünyaca ünlü olmasında içinde barındırdığı sanat ve sembolizmin büyük önemi vardır. Söz konusu sembolizmin birer yansıması olan duvar resimleri, heykeltıraşlık eserleri, figürünler ve mühürler gibi sanat eserleri son derece iyi korunmuş bir biçimde günümüze kadar gelebilmiştir.

Doğu Çatalhöyük ana topraktan 21 m yükseklikte bir dolguya ve 13.5 hektarlık bir alana sahiptir. Çağdaşları arasında boyutlarıyla “metropol” olarak nitelendirilmeyi hak eden yerleşmede Neolitik Dönemde 3500 – 8000 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Höyükte Neolitik iskanın dışında Kalkolitik, Tunç, Demir Çağ, Roma, Bizans ve İslami döneme ait kalıntılar da ele geçmiştir.

Çatalhöyük'teki yaklaşık bin yüz yıllık Neolitik yerleşmede orta tabakalar “Klasik Çatalhöyük” olarak tanımlanabilir ve yaklaşık olarak 6700-6400 yılları arasına karşılık gelir. MÖ 7. Bin yılın ortaları yerleşmedeki Neolitik iskanda bir “dönüşüm” dönemi olarak nitelendirilebilir ve özellikle seramik ve taş aletlerin hammadde kaynakları ve teknolojilerinde büyük değişimler görülür. Hodder’a göre orta ‘klasik’ tabakalarda artan iş yükü, fiziksel baskılar ve hastalıklar, M.Ö. 6500’lerden sonra üst tabakalarda evlerin artan ekonomik bağımsızlığı ve nüfusun yayılması ile biraz rahatlamıştır.

Yerleşmenin erken ve orta tabakalarında evler birbirine bitişik, avlularla ayrılmış, sokaksız ve damlardan girilen bir niteliktedir. Evler geniş çaplı olarak kümelenmişler, bir bakıma mahallelere ayrılmışlardır. Höyüğün her biri yaklaşık 10-50 evden oluşan “sektörleri” arasında bazı sınırlar ve çöplük alanlarından oluşan dar geçitlere rastlanmıştır. Hatta ekonomik ve sosyal göstergeleri var olduğu sanılan daha küçük ev gruplarından da söz edilebilir. 3 – 6 evden oluşan bu küçük gruplar, çoğunlukla gömütler için ortak olarak kullanılan tek bir ana evle bağlıymış gibi görünmektedir. Bu tür evler Hodder tarafından “history houses” yani “ata ya da tarih evleri” olarak tanımlanmaktadır (Hodder 2014c).

Hodder dönemi kazıları Mellaart’ın “kutsal alan” olarak tanımladığı en karmaşık ve özenli yapıların içinde bile iskâna dair kuvvetli izler ortaya çıkarmış ve yeni dönem kazılarında ortaya çıkarılan tüm yapılar domestik evler olarak nitelendirilmiştir. Şimdiye kadar yapılan arkeolojik kazılarda farklılık gösteren bir yapıya örneğin kamusal bir yapıya ya da açık alana rastlanmamıştır. Bununla birlikte Hodder döneminde yine de bazı ayrıcalıklı ve farklılık gösteren yapılar tespit edilmiş ve bunlar için yukarıda da belirtilen “Ata evleri” gibi tanımlamalar önerilmiştir (Hodder çeşitli). Hodder tarafından yapılan bu ayrımlarda, evlerin içerdiği gömüt yoğunluğu, evlerin aynı yerde uzun bir silsile boyunca inşa edilmiş olmaları ya da içindeki instalasyonlar yani bezeme ve yerleştirmelerdeki zenginlik gibi kriterler göz önüne alınmıştır. Buna göre; Ata evleri, en az üç evre halinde, yıkılıp tekrar aynı yere inşa edilen ve en az bir evresinde çok sayıda mezarın yer aldığı uzun ömürlü evlerdir. Ayrıca evlerin iç düzenlemeleri gösterişli ve zengindir. Üst üste taban ve duvar sıvaları göze çarpar. Ana odada sembolizm daha yoğundur. Örneğin duvarlar, alçak dikmeler ya da sekilerin üzerinde boğa başları ya da boynuzlu başka hayvanların başları ya da kilden hayvan başları ve duvar resimleri yer alır. Diğer ev tipleri ise; “Gösterişli / seçkin evler”, “Çoklu – gömü evleri” ve “diğer evler” olarak ayırt edilmiştir. Evlerin boyutları ile şimdi tanımladığımız ev tipleri arasında bir bağlantı yoktur. Evlerin metrekaresi 12 ile 70 metrekare arasında değişir (Hodder 2014c). Bununla birlikte geç tabakalarda sosyal ve ekonomik yapının değişmesine bağlı olarak evlerin ekonomik bağımsızlığı artmış, evler büyümüş ve sokaklara açılan kimi kapılarla karşılaşılmaya başlanmıştır.

Yerleşmede evcil koyun ve keçi ağırlıklı, yabani sığır ve diğer hayvanların daha az tüketildiği bir beslenme rejimi hakimdir. Tüm tahıllar tarıma alınmıştır ve yumrulu ve köklü bitkiler ile kabuklu yemişler de Çatalhöyük halkının sofrasında yer almıştır. Yerleşmenin sonlarına doğru sığır evcilleştirilmiş ve ikincil hayvansal ürünler arasında süt tüketiminin başladığı tespit edilmiştir.

Çatalhöyük halkı ölen aile bireylerini evlerinin içine genellikle kuzey ve doğu kısımlarındaki temiz ve uhrevi olan bölümlerine, üzerlerine oturup uyudukları sekilerin altlarına açtıkları çukurlar içine anne karnındaki cenin “hoker” pozisyonunda gömmüşlerdir. Her evde gömüte rastlanması, bazılarında 60’ın üzerinde bireyin gömülü olması ve sanatın ve gösterişli buluntuların mezarların içinde ya da yakın çevresinde ele geçmesi ölümler dünyasının en az yaşayanlar dünyası kadar önemli olduğunu düşündürmektedir. Evin neredeyse ilk amacı yaşamdan ziyade ölüm içinmiş gibi görünmektedir. Böyle bakıldığında aslında Çatalhöyük’ü bir “mezarlıklar kenti ya da metropolü” olarak nitelemek yanlış olmayacaktır. Gerçekten de, hoker şeklindeki gömütlerin içinde en kaliteli ve kullanılmamış obsidyen uçlara, çakmaktaşı aletlere, obsidyen aynalara, topuz başlarına, ahşap kaplara, kumaş parçalarına ve çok sayıda boncuktan takıya rastlanır (Resim 3).

Resim 3: Çatalhöyük’te bir evin içinde kazılan mezarlar.

Höyükteki en erken yerleşme açık alanda gömülmüş mezarlar üzerine kurulmuştur. Ayrıca yerleşmedeki “ata evleri”nin daha erken mezarlıklar üzerine kuruldukları anlaşılır. Hem bu kanıtlara hem de ev içi mezar geleneğine bakılırsa Çatalhöyük insanları için ata / ölü / mezar kültürünün önemli olduğunu ve yapıların bu şekilde kutsandığını söylemek mümkündür. Ömrünü tamamlayan evler birtakım ritüeller gereği bilinçli olarak gömülür, bazen yakılır ve bir sonraki ev altındaki atalarının anıları

üzerinde yükselerek 21 metrelik yapay höyük dolgusunu oluşturmuş görünmektedir.

Bazı insanların ya da ölümlerin kutsanmasının yanı sıra boğa da Çatalhöyük'ün en çok sergilenen ve tasvir edilen sembollerinden biridir. Eldeki kanıtlara göre, yabani erkek sığır toplu bir şekilde belli zamanlarda avlanıyor, yerleşmeye getirilip şölen eşliğinde tüketiliyordu. Bu şölenlerden kalan yabani hayvan bedenine ait farklı vücut parçaları ise bazı ritüellerin bir parçası olarak toplumun farklı üyeleri tarafından alınıyor ve paylaşılıyordu. Özellikle de boğa bedeninin en önemli parçası olan boğa başlarının (bukranyum) ya da yalnızca boynuzların bazı seçkin evlerde sergilendiği görülmektedir. Başarılı avcılarının ya da ziyafeti veren kişinin prestij ve statüsünü gösterecek şekilde evlere konulduğu tahmin edilmektedir. Bu durumda yabani boğa sanki yalnızca bir ritüel objesi gibi karşımıza çıkmakta ve beraberce avlanıp, tüketilip evlere yerleştirilen ve topluluğu bir arada tutan sembollerden başlıcası gibi durmaktadır.

Çatalhöyük toplumu içinde hayvan bedenine ait parçaların evden eve dolaştırılması ritüeline insan bedeni de eklenmelidir. Örneğin öldükten sonra gömülen bazı kişilerin kafataslarının mezar açılarak alındığı, evden eve ve tabakadan tabakaya (haneler arasında) dolaştırıldığı ya da bazılarının ölen bir bireyin kucağına yerleştirildiği anlaşılmıştır. Dolaştırılan insan vücudu parçaları arasında çene kemikleri ve dişler de yer alır. Bu tür uygulamalar Hodder'a göre "history making" yani hafızanın / hatıraların / geçmişin oluşturulması ve aktarılması şeklinde yorumlanmıştır. Geçmişin / hatıraların etrafında birleşen bir toplum bilinci aslında Çatalhöyük halkını özellikle erken ve orta tabakalarda bir arada tutan en önemli olgu gibi görünmektedir. Söz konusu evrelerde eşitlikçi ve ortak semboller –boğa, leopar ve insan başı- ve geçmiş anlayışı etrafında coşkulu ve toplu halde nadir olarak yapılan ritüellerin, geç tabakalarda daha bireysel evler ve yaşamların ortaya çıkışıyla daha günlük, bireysel ve sık sık yapılan ritüellere dönüştüğü, mimari ve sembolizmin değiştiği anlaşılmıştır.

Çatalhöyük'te kadın, erkek, cinsiyeti belirsiz insan, insan ve hayvan karışık ve hayvan gibi çok çeşitli figürünler ele geçmiştir. Bunların içinde özellikle kamuoyunda "ana tanrıça" olarak bilinen şişman kadın heykelcikleri burada bahsedilmeye değerdir. Bu tür heykelcikler üst tabakalarda yani Geç Neolitik'te daha yoğundur. Mellaart döneminden beri kullanılan "ana tanrıça" terminolojisi ve buluntuya yüklenen anlam, son dönem kazılarında ortadan kalkmış ya da değişmiş gibi görünse de, özellikle Geç Neolitik evlerinden birinde ele geçen 6 adet insi tu figürün eski yorumları, yani söz konusu buluntunun "kutsalın bir yansıması" olabileceği görüşünü tekrar gündeme getirecek gibi görünmektedir.

Şişman kadın heykelciklerinin yapılış ve kullanım amaçları ile ilgili öne sürülebilecek başka varsayımlar da vardır. Yerleşmede ele geçen kadın heykelciklerinin bir kısmı, özellikle yukarıda söz edilen insi tu heykelcikler zengin bir buluntu topluluğunun içinde bulunmuşlardır. Bu durum söz konusu heykelciklerin diğer yapılarda da sık sık gördüğümüz evlerin ömrünü tamamlayıp yeni bir evreye ve bina yapımına geçiş süreci yani "kapatma ritüelleri" ile ilgili olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Söz konusu heykelcikler aynı zamanda toplumda statü ve güç sahibi, kaynaklardan bol miktarda faydalanan, çok sayıda çocuk doğurmuş bir kadın imgesini de sembolize

edebilirler. Yine doğum büyüğü ile ilişkili olabileceği görüşleri de bilinen yorumlar arasındadır.

Çatalhöyük'ü dünyaca meşhur yapan diğer önemli özellikler de burada bahsedilmeye değerdir. Örneğin höyük, “ana tanrıçacı” bazı feminist grupların inanç merkezi olarak kabul edip, ziyaret ettikleri bir yerdir. Yine batı uygarlığının “köken” arama çalışmalarında en az Troya, Hattuşa, Göbeklitepe kadar yer bulmuş yerleşmelerden biridir. Çocuk eğitimi ve atölyesi çalışmalarında da Türkiye’de öncülüğü üstlenmiştir. Anadolu kilim ve halıları üzerindeki özellikle soyut bezemelerin kökeni de yine Çatalhöyük duvar resimleri üzerindeki konular ve desenlerle ilişkilendirilir. Arkeoloji ve antropoloji gibi bilim dallarının dışında, sosyoloji, felsefe ve mimarlık gibi alanlar da Çatalhöyük’lülerin ilk “eşitlikçi ve komünal” toplumlardan biri olduğu görüşü çerçevesinde Çatalhöyük’ü başlangıç dersleri ve konuları arasında incelerler. Yerleşme aynı zamanda din bilimlerinin de merakını uyandırmış ve bu bağlamda incelenmiştir. Türkiye’de şimdilik Unesco dünya Miras Listesi’ndeki ilk ve iyi korunmuş Neolitik merkezlerden biri olan Çatalhöyük, önümüzdeki yıllarda var olan “ünü” ve artması beklenen Turizm faaliyetleri çerçevesinde daha fazla ziyaretçiyi beklemekte ve bu ziyaretçi kapasitesini karşılayabilmek için gerekli önlemleri almaktadır.

3.2. Turizm Rehberliği Öğrencilerinin Arkeolojik Bir Projeye Entegre Edilmesi

Çatalhöyük’te, 1960’lı yıllardaki Prof. Dr. James Mellaart tarafından gerçekleştirilen ilk kazı sürecinden sonra, son dönem kazı çalışmaları 1993-2017 yılları arasında Prof. Dr. Ian Hodder yönetimindeki bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Proje yürütücüsü olarak, Çatalhöyük Araştırma Projesine ilk kez 1996 yılında dahil oldum. “Neolitik Dönem Çanak Çömlek Kùltürleri ve Çatalhöyük Örneği” konulu Doktora tezimi Çatalhöyük’ten aldım (Özdöl 2006). Bir dönem Projeye ara verdikten sonra, tekrar aynı Projede 2011-2017 yılları arasında Kazı Başkan Yardımcısı ve seramik uzmanı olarak görev aldım ve çeşitli yayınlar yaptım (Resim 4 ve 5) (Özdöl 2007, 2008a, 2008b, 2009, 2011, 2012a, 2012b, 2013, 2014, 2015; Akça *et al.* 2009; Last *et al.* 2005).

Resim 4: Çatalhöyük Araştırma Projesi'nin web ana sayfasındaki, işbirliği yaptığı kurumlar içinde Ege Üniversitesi de yer almaktadır.

Resim 5: Proje yürütücüsü Serap Özdöl Kutlu, Çatalhöyük Araştırma Projesi'nde 2016 yılı arazi çalışmalarında, kazıcılarla uzmanları buluşturan "Priority tour"lardan birinde.

Kendi akademik kariyerimi Çatalhöyük Araştırma Projesine katılarak devam ettirirken, Öğretim Üyesi olarak görev yaptığım Ege Üniversitesi, Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm Rehberliği bölümündeki öğrencilerimi de uluslararası bu projeye dahil etmek istedim. Çatalhöyük Araştırma Projesinde, her yıl 36 farklı

uzmanlık alanından, ortalama 160 araştırmacı ile 25 yıl devam eden kazı çalışmalarında çok sayıda ev ve mekan kazılarak ortaya çıkarılmış ve kazılar sırasında açığa çıkarılan bulgular söz konusu bilim insanları tarafından en üst düzey sosyal ve fen bilimleri yöntemleri kullanılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çokuluslu Projeye öğrencilerimizin de katılması amacıyla, Stanford Üniversitesi'nden, Çatalhöyük Kazı Başkanı, Prof. Dr. Ian Hodder'a yaptığım teklif tarafından kabul edilmiş ve 2012 yılından 2016 yılına kadar toplamda Ege Üniversitesi'nden 6 Turizm Rehberliği ve 2 Arkeoloji Bölümü öğrencisi kazı projesine dahil edilmiştir (Resim 6). Söz konusu öğrencilerin isimleri aşağıda yazılıdır:

- Gamze Meşe (Turizm Rehberliği Bölümü; Proje elemanı; rehberlik stajı, görselleştirme projesi)
- Tunç İlada (Turizm Rehberliği Bölümü; Proje elemanı; rehberlik stajı)
- Özgür Can Uslu (Turizm Rehberliği Bölümü; Proje elemanı; rehberlik stajı, görselleştirme projesi)
- Gözde Tekin (Turizm Rehberliği Bölümü; Proje elemanı; rehberlik stajı, görselleştirme projesi)
- Furkan Doğu Acarer (Turizm Rehberliği Bölümü; Proje elemanı; rehberlik stajı)
- Burcu Demir (Turizm Rehberliği Bölümü; Proje elemanı; rehberlik stajı, görselleştirme projesi)
-

Resim 6: Çatalhöyük Araştırma Projesi'ne katılan Turizm Rehberliği öğrencilerimizden soldan sağa Gamze Meşe, Proje yürütücüsü olan Serap Özdöl Kutlu, Tunça İlada, Özgür Can Uslu Çatalhöyük ören yerinin girişinde.

2016 yılında, “yöntem” kısmında açıkladığım üzere Kazı Projesinin son uzun kazı sezonunda maliyetlerin artması nedeniyle, Projeye öğrencilerimi dahil edebilmemin tek yolunun mali destek bulmam olduğunun anlaşılması üzerine BAP Projesine başvurarak, 16-ÇTYO-002 No.lu “Turizm Öğrencilerinin Arkeolojik Bir Ören Yerinde Eğitilmesi” adlı projeyi yapmaya hak kazandık. Projemiz dahilinde kazıya katılabilen tek öğrenci olan Burcu Demir'in elde ettiği bilgi birikimi ve deneyimleri kendi ağzından paylaşmak daha uygun olacaktır.

3.3. Çatalhöyük Projesi'nin Öğrencilerimize Sağladığı Bilimsel ve Deneyimsel Katkılar

Bu projeden, yolluklar kaleminden destek alarak, Çatalhöyük Araştırma Projesine dahil olabilen öğrencimiz Burcu Demir, Görselleştirme ekibinin içinde yer alarak bir çevirmen olarak şu tür deneyim ve gözlemlere sahip olmuştur:

“İngiltere York Üniversitesi, Görselleştirme Ekibi tarafından düzenlenen alan panoları belirli süreçler içerisinde yenilenmektedir ve alan görsel açıdan zenginleştirilmektedir. Panolarda yer alan bilgilerde İngilizce ve Türkçe dilleri kullanılmaktadır (Resim 7).

Resim 7: Proje araştırmacılarımızdan Burcu Demir, York Üniversitesi'nden

Görselleştire Ekibi ile birlikte çocuklar için hazırlanan arazi levhalarını yerleştirirken.

İngilizce panolarda yer alacak bilgiler York Üniversitesi üyeleri tarafından hazırlanmaktadır. Bu bilgilerin Türkçeye çevrilmesi ise 2016 kazı sezonunda benim tarafımdan yapılmıştır (Resim 8). Bu sezonda alanda yer almayan farklı panolar da alana yerleştirilmiştir.

Resim 8: Proje araştırmacılarımızdan Burcu Demir, York Üniversitesi'nden Görselleştirme Ekibi ile birlikte hazırladıkları bilgilendirme levhalarını Ziyaretçi Merkezi'ne yerleştirirken.

Bu panolar çocuklara yönelik görseller ve cümleler içermektedir ve bunlar alanın her yaş grubuna hitap etmesi açısından önem teşkil etmektedir. İki haftalık bir süreci kapsayan çalışma sonucunda panolar hazırlanmıştır ve alana yerleştirilmiştir (Resim 9).

Resim 9: Proje araştırmacılarımızdan Burcu Demir, York Üniversitesi'nden Görselleştirme Ekibi ile birlikte çocuklar için hazırlanan arazi levhalarını yerleştirirken.

Panoların Türkçeye çevrilmesinde birebir çeviriden kaçınarak herkese hitap edecek nitelikte ve anlaşılır olmasına özen gösterdim. Bu süreçte yaptığım çeviriler için Çatalhöyük'te görev alan her kesimden fikir aldım (Resim 10).

Resim 10: Çatalhöyük'te Görselleştirme Ekibi tarafından hazırlanan ve yerleştirilen tanıtım levhaları.

Panoların dışında Çatalhöyük kazısının resmi sitesi de York Üniversitesi üyeleri tarafından dizayn edilmektedir. 2016 kazı sezonunda ziyaretçi notlarının bulunduğu anı defteri incelenerek ziyaretçilerin notları arasından seçilen cümleler Türkçe ve İngilizce olarak tarafımda derlenmiştir ve sitede yer alması için hazırlanmıştır. Ziyaretçilerin bıraktığı notlar genel anlamda olumludur ve kazı alanından memnun ayrıldıkları, yeni şeyler öğrendikleri yazmaktadır. En çok kullanılan kelime ise hem Türkçe hem de İngilizce olarak “büyüleyici” kelimesidir.

Bu çalışmalara ek olarak her gün tutulan ziyaretçi sayıları ve geldikleri şehirleri inceleyerek yerli ve yabancı turist sayısını tespit edip bir istatistik çıkardım. Bu verilere göre Çatalhöyük en çok Konya’dan ve ilçelerinden gelen yerli turistler tarafından ziyaret edilmiştir. Ayrıca kazı alanının en çok ziyaret edildiği aylar ve kazı alanına yabancı turistlerin en çok hangi ülkeden geldiği de bu çalışma sonucunda tespit edilmiştir.

Görsel ekiple iki haftalık çalışmamın sonucunda İngilizce konuşma ve yazma pratiği kazandım. Ayrıca yabancı bir ekiple ortak bir çalışma yapmanın deneyimine ulaşmış oldum. Bu çalışmaların sonucunda hem deneyim kazandım hem de alanda yer alan ve yıllarca orada kalacak olan panoları çevirerek kazı alanına bir katkı sağlamış oldum. Ekip tarafından çok iyi karşılandım. Söz konusu ekip daima bir bütün olduğumuzu bana hissettirdi. Onlarla hem iş hem de iş dışında keyifli vakit geçirdim (Resim 11).

Resim 11: Proje araştırmacılarımızdan Burcu Demir, York Üniversitesi’nden Görselleştire Ekibi ile birlikte hazırladıkları yaratıcı bir fotoğraf sahnesi: “İsa’nın Son

Akşam Yemeği” pozu.

Görsel ekiple birlikte yer aldığım etkinliklerden biri de “yemek pişirme etkinliği” oldu. Çatalhöyük’te cuma günleri mutfak görevlileri izinli olduğu için yemekler kazı alanında bulunan ekipler tarafından sırayla yapılıyor. Bu yüzden bir akşam yemeğini birlikte hazırladık. Yemek sonrasında etrafın temizlenmesi ve bulaşıkların yıkanması da tarafımızca yapıldı. Bu süreç boyunca keyifli vakit geçirdik ve takım çalışması yaptık (Resim 12).

Resim 12: Proje araştırmacılarımızdan Burcu Demir’in, York Üniversitesi’nden Görselleştirme Ekibi ile birlikte serbest zamanda yaptıkları yemekten bir sahne.

Görsel ekibin çalışmalarından bir diğeri ise sosyal medya ve resmi web sayfasının düzenlenmesidir. Facebook üzerinden açılan “Çatalhöyük Research Project” sayfasında kazıda yer alanların fotoğrafları ve uzmanlık alanları hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu kapsamda benim de fotoğrafım yer aldı ve Ege Üniversitesi’nde turizm rehberliği bölümü öğrencisi olduğumun bilgisi verildi. 2016 kazı raporunda yer alan bilgiye göre ise en çok görüntölenen ve beğeni alan gönderi benimki oldu” (Resim 13).

Figure 14. Screenshot of one of the two most successful (in terms of numbers of views, shares and engagement via commentary) of our social media posts in Summer 2016.

Figure 15. Screenshot of first Visualisation Team-authored blog post on catalhoyuk.com, published in August 2016.

Resim 13: Proje araştırmacılarımızdan Burcu Demir, Çatalhöyük Araştırma Projesi “facebook” ve “web” sayfasında.

Bu projenin araştırmacılarından Burcu Demir, gönüllü “Turist Rehberi” olarak edindiği deneyim ve gözlemleri ise kendi ağzından şöyle ifade etmektedir:

“Çatalhöyük kazı alanında 2016 sezonunda gönüllü rehber olarak iki hafta görev aldım. Bu iki haftalık süreçte hem yerli hem de yabancı turistlerle alanda tura çıkma fırsatı elde ettim. Yerli gruplar ile çıktığım turlarda edindiğim deneyimlere göre çoğu insan ilk kez bir kazı alanını ziyaret ediyordu. Ortalama 1.5 km’lik bir alanda höyük turunu gerçekleştirdik (Resim 14).

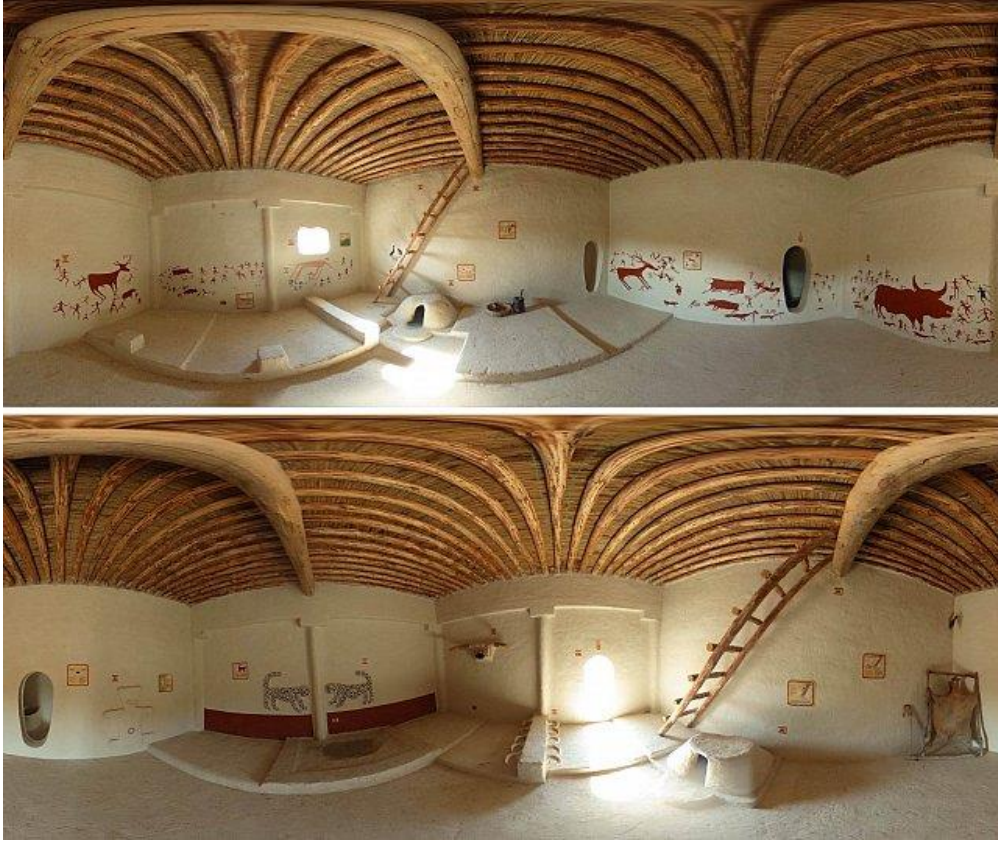

Resim 14: Proje araştırmacılarımızdan Burcu Demir'in, Çatalhöyük'te gönüllü Turizm Rehberliği yaptığı anlardan bir sahne.

Kazı alanına çıkmadan önce girişte yer alan küçük müzede çıkan eserler ve Çatalhöyük'teki yaşam hakkında bilgi verdim. Müzenin ardından yine girişte bulunan deneysel evde insanların o dönemde nasıl yaşadıklarına ve evlerini nasıl inşa ettiklerine dair bilgiler verdim (Resim 15 ve 16).

Resim 15: Çatalhöyük Araştırma Projesi'nde, Görselleştirme Ekibi tarafından hazırlanan "deneysel evler".

Resim 16: Çatalhöyük Araştırma Projesi'nde, Görselleştirme Ekibi tarafından hazırlanan “deneysel evler”in içi.

Deneysel evin Çatalhöyük'te yer almasını insanların alana çıktıklarında kafalarında görsel bir şeylerin canlanması açısından çok önemli buldum. Aşağıda tek odalı evin kısımlarını ve çatıdan girdiklerini anlattıktan sonra alanda bunları tarif etmek benim için çok daha kolay oldu ve insanlar için anlaşılır hale geldi. Alanı tamamladığımızda büyük bir çoğunluk memnun ayrıldı ve tekrar gelmek istediklerini dile getirdiler (Resim 17).

Resim 17: Çatalhöyük Araştırma Projesi'nde gelen ziyaretçileri en çok etkileyen alanlardan biri olan "Kuzey Koruganı".

Yabancı turistlerle çıktığım turlarda ise insanların Çatalhöyük'ü bilerek ve özellikle görmek isteyerek geldiklerini gözlemledim. Onlar için Türkiye'de gezilecek yerler listesinde yer alıyordu ve birçoğu Göbeklitepe'yi görmüş ya da görmeyi planlamış olarak geliyordu. Yabancı ziyaretçilerle tura çıktığımda İngilizce konuşma pratiği yapma imkanım oldu. Hem gelen ziyaretçilerin İngilizce bilgi alması hem de benim onlarla konuşmam projenin de amacına ulaşmasını sağladı.

Rehberlik alanında ilk deneyimimi bir kazı alanında yapmış olmak mesleki açıdan bana katkı sağladı. Ayrıca turistik bir grupta tur deneyimi elde etmiş oldum. Bunların yanı sıra birçok ülkeden araştırma ve kazı yapmak için gelen insanlarla tanıştım. Onlarla sohbet etme şansım oldu ve tüm bunlar da benim sosyal iletişim yönümü oldukça geliştirdi".

Yöneticisi olduğum bu Projede, Çatalhöyük Araştırma Projesine katılabilen tek öğrencimiz olan Burcu Demir kazıdan elde ettiği bilimsel ve deneyimsel birikim ve deneyimlerini kendi ağzından yukarıdaki şekilde aktarmış ve bu anlara ilişkin anılarını fotoğraflarla kaydetmiştir.

4. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Yukarıda uluslararası arkeolojik bir kazıya katılan Proje araştırmacısı Burcu Demir'in paylaştığı Proje bulgularını ve Proje yürütücüsü olarak bu süreci bizzat takip eden benim gözlemlerim ve deneyimlerimi de göz önüne aldığımızda, Çatalhöyük Projesine katılmadan önce ortaya konulan hedeflerin tümü yerine getirilmiş görünmektedir. Araştırmacımız, Proje dönemiyle ilgili genel bir değerlendirme yaptığında ise şunları ifade etmektedir:

“Çatalhöyük'te geçirdiğim bir ay, hem İngilizcemin gelişmesi hem de rehberlik deneyimi elde etmem açısından bana büyük bir katkı sağladı. Orada tanıştığım insanların bir çoğu ile hala görüşüyorum. Gündüz çalışmanın bana sağladığı katkı dışında akşamları herkesle bir araya gelip farklı milletlere mensup insanlarla oturup bilgi ve kültür paylaşımında bulunmak güzel bir süreç geçirmemi sağladı. Günümüzden 9000 yıl öncesine ait bu yerleşim yerinde bir kazının ötesinde nelerin yapıldığına tanık oldum. Laboratuvarların da kazı alanı içerisinde olması çıkan malzemelerin değerlendirme süreçlerini görmemi sağladı.

Öte yandan Ege Üniversitesi öğrencisi olarak kazıda bulunmam ve okulumu temsil etmem benim için önemli bir noktadır. Okulumuz, yani Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu birçok yabancı tarafından hem kazı alanında hem de sosyal medyada bilinir hale geldi. Bunun dışında gelen yerli turistlere de Ege Üniversitesi öğrencisi olduğum bilgisini kendimi tanıtırken verdim ve tur sonunda temsil ettiğim okulun hakkını vererek misafirlerin memnun ayrılmasını sağladım. Birçok insanın Turizm Rehberliği Bölümünden haberi bile yokken Türkiye'de en iyi eğitim veren Turizm Rehberliği Bölümünün Ege Üniversitesi'nde olduğunu da belirttim (Resim 18).

Resim 18: Proje araştırmacılarımızdan Burcu Demir, Çatalhöyük'te Ziyaretçi Merkezinde replik duvar resimleri önünde.

Bir turist rehberliği öğrencisi olarak insanlara bakıp da göremediklerini anlatmak benim işimin bir parçası ve bunu Çatalhöyük'te çok iyi yaptığımı düşünüyorum. İlk kez gelen insanlara bir kazı alanını anlatmak ve onların memnun ayrılmış olması benim için bir gurur kaynağı oldu. Çatalhöyük'te bulunmamı sağlayan Çatalhöyük Kazı Başkan Yardımcısı ve hocam olan Serap Özdöl Kutlu'ya teşekkürlerimi sunuyorum” (Resim 19).

Resim 19: Proje yürütücüsü Serap Özdöl Kutlu ve Proje araştırmacısı Burcu Demir Unesco Dünya Miras Listesi'ndeki Çatalhöyük ören yerinin girişinde.

Görüldüğü üzere, araştırmacımız Burcu Demir'in Çatalhöyük Araştırma Projesinde elde ettiği bilgi ve deneyimler ve yukarıda bunları kendi ağzından ayrıntılı bir biçimde aktarması, proje önerisi aşamasında ortaya koyduğumuz hedeflere tam olarak ulaştığımızı göstermektedir. Bununla birlikte, Projeye Burcu Demir ile birlikte katılması planlanan diğer üç öğrencimiz, Beyza Nur Kelebek, Furkan Duğu Acarer ve İhsan Engin Genç 2016 yılındaki 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü nedeniyle kazının erken bitmesi sonucu Projeye dahil olamamışlardır. Bu nedenle onlar için ayrılan bütçe de kullanılamamıştır. Ayrıca yine Projeye katılan öğrencilerimizin ve biz akademisyenlerin bilimsel çalışmalarımızda kullanabilmek amacıyla almayı planladığımız kitaplar da, kitap alımı kaleminde yer alan bütçeden alınamamış ve toplam 3500 TL'lik Proje bütçesinin yalnızca 732.7 Türk Lirası kullanılabilmiş ve geriye kalan 2767.3 TL'lik kısmı kullanılamadan kalmıştır.

Projeyi genel olarak değerlendirdiğimizde, arkeolojiyi meslek hayatında yoğun olarak kullanacak bir Turizm rehberliği öğrencisi için arkeolojik bir ören yerinde ekip üyesi olarak yer alabilmek, aynı kampta birçok bilim dalından uzmanlarla birlikte konaklayabilmek, buraya gelen konuklara yerleşmeyi tanıtarak bir bakıma rehberlik

stajı yapabilmek ve ayrıca yerleşmenin tanıtımı ile ilgili görselleştirme ekibinde çalışabilmek Türkiye’de ilk ve tektir.

2017 yılı itibariyle Çatalhöyük Araştırma Projesi’ndeki görevim ve dahi kazının bizzat kendisi sona erse de, yine Ege Üniversitesi’nden Doç. Dr. Çiler Çilingiroğlu’nun başkanlığında yeni bir ekiple Çatalhöyük’teki kazılar devam edecek ve bizim de Turizm Rehberliği öğrencilerimizi arkeolojik kazı projelerine katılmaları konusundaki teşviklerimiz ve girişimlerimiz her daim sürecektir.

KAYNAKÇA

- Akça, E., Kapur, S., Özdöl, S., Hodder, I., Poblome, J., Arocena, J., Kelling, G. & Bedestenci, Ç. 2009., Clues of Production for the Neolithic Çatalhöyük (Central Anatolia) Pottery. Scientific Research and Essays [online accepted 28 May 2009]. 4(6):612–625. [accessed June 2009]. Available at: <http://www.academicjournals.org/SRE>
- Hodder, I. 2013a. (Ed.) *Humans and Landscapes of Çatalhöyük: Reports from the 2000–2008 Seasons*. Los Angeles.
- Hodder, I. 2013b. (Ed.) *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000–2008 Seasons*. Los Angeles.
- Hodder, I. 2014a. (Ed.) *Çatalhöyük Excavations: The 2000–2008 Seasons*. Los Angeles.
- Hodder, I. 2014b. (Ed.) *Integrating Çatalhöyük: Themes from the 2000–2008 Seasons*. Los Angeles.
- Hodder, I. 2014c. “Çatalhöyük: the leopard changes its spots. A summary of recent work”. *Anatolian Studies* 64: 1-22.
- Last, J., Özdöl, S., Kapur, S., Akça, E., Serdem, M. & Kızıllarslanoğlu, A. 2005. Pottery from the East Mound, Production Properties of Çatalhöyük Pottery: Archaeometric Analyses of Some Sherds. In: I. Hodder, ed. *Changing Materialities at Çatalhöyük Reports from the 1995–1999 Seasons, Volume 5 (CD)*, Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research/British Institute of Archaeology at Ankara, pp. 451–8.
- Marciniak, A. 2015. The Late Neolithic Transition. The Case of Çatalhöyük East. In: N.Sanz, ed. *World Heritage Papers 29: HEADS 4: Human History from Dispersals and Migrations to Adaptations to Sedentary Societies*, Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- Marciniak, A. & Czerniak, L. 2007. Social Transformations in the Late Neolithic and the Early Chalcolithic Periods in Central Anatolia. *Anatolian Studies*, 57: 115–30.
- Marciniak, A. & Czerniak, L. 2012. Çatalhöyük Unknown. The Late Sequence on the East Mound. In: R. Matthews & J. Curtis, eds. *Proceedings of the 7th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East. Volume 1 Mega-cities & Mega-sites. The Archaeology of Consumption & Disposal Landscape, Transport & Communication*. Harrassowitz Verlag: Wiesbaden, pp. 3–16.
- Marciniak, A., Asouti, E., Doherty, C. & Henton, E. 2015. The Nature of Household in the Upper Level at Çatalhöyük: Smaller, More Dispersed and More Independent Acquisition, Production and Consumption Unit. In: I. Hodder & A. Marciniak, eds. *Assembling Çatalhöyük. EAA Monograph Series: Themes in Contemporary Archaeology*, pp. 151–165.

Mellaart, J. 1961. Early Cultures of the South Anatolian Plateau. *Anatolian Studies*, 11:159–84.

Mellaart, J. 1967. *Çatalhöyük: A Neolithic Town in Anatolia*, Thames and Hudson. London.

Özdöl, S. 2006. Anadolu'da Erken Neolitik Dönem Çanak Çömlek Kültürleri ve Çatalhöyük Örneği, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi (Unpublished doctoral thesis; Ege University).

Özdöl 2007: S. Özdöl, "Anadolu Platosunda En Eski Çanak Çömlekli Neolitik: "Erken Gelenek" Orta Anadolu ve Göller Yöresi Kanıtları", *Arkeoloji Dergisi* X, 2007/2, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 33-54.

Özdöl 2008a: S. Özdöl, "Çatalhöyük, Süberde ve Erbaba Neolitik Dönem Çanak Çömleğinin Yeniden Değerlendirilmesi: Erken, Orta ve Geç Gelenekler", 25. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 3. Cilt, 375-392.

Özdöl 2008b: S. Özdöl, "Anadolu Platosunda Çanak Çömlekli Neolitik Dönemin Gelişkin Evresi: Çatalhöyük ve Erbaba Kanıtları", *Arkeoloji Dergisi* XI, 2008/1, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 43-64.

Özdöl 2009: S. Özdöl, "Neolitik Çanak Çömlek Üzerine Yeni Bir Yaklaşım ve 'Erken, Orta ve Geç Gelenekler", H. Sağlamtimur, E. Abay, Z. Derin, A. Ü. Erdem, A. Batmaz, F. Dedeoğlu, M. Erdalkıran, M. B. Baştürk ve E. Konakçı (Ed.), *Altan Çilingiroğlu'na Armağan, Yukarı Denizin Kıyısında Urartu Krallığı'na Adanmış Bir Hayat*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 445-454.

Özdöl, S. 2012a. The Development and Traditions of Pottery in the Neolithic of the Anatolian Plateau. Oxford: BAR International Series 2439.

Özdöl, S. 2012b. Pottery Report, 2012. Çatalhöyük 2012 Archive Report, pp. 184–8.

Özdöl, S. & Tarkan, D. 2013. East Mound Pottery, 2013. Çatalhöyük 2013 Archive Report, pp. 193–7.

Özdöl, S. & Tarkan, D. 2014. Ceramics. Çatalhöyük 2014 Archive Report, pp.154–7.

Özdöl-Kutlu, S, Carter, T., Czerniak, L. & Marciniak, A. 2015. "The end of the Neolithic settlement: Çatalhöyük and its neighbors", *Assembling Çatalhöyük* (Ed. I. Hodder & A. Marciniak). Maney Publishing. 179-195.

